

VENITURILE ȘI CALITATEA VIEȚII AGRICULTORILOR

– STUDIU DE CAZ –

MARA MONICA STAIKU
Institutul de Economie Agrară

Venitul reprezintă o categorie economică, ce cuprinde în sfera sa totalitatea resurselor bănești și în natură provenite din munca prestată într-o unitate economică, precum și cele realizate prin valorificarea produselor obținute în gospodăria rurală.

Venitul obținut din exploatarea terenurilor agricole deține ponderea majoritară în veniturile totale și constituie în fapt ceea ce-i rămâne agricultorului după ce și-a plătit toate cheltuielile exploatației. Din aceste considerente se poate vorbi de o anumită instabilitate a venitului care poate înregistra fluctuații relativ sensibile pe termen scurt și lung datorită variației prețului produselor agricole și a producției de la un an la altul din cauza unor factori obiectivi și subiectivi.

Variațiile anuale ale ofertei și cererii, corelarea redusă a elasticității prețului ofertei și cererii la nivel național pot da naștere unor fluctuații accentuate ale prețurilor la nivelul exploatației și implicit ale veniturilor. Consumatorii sunt, în egală măsură, afectați de modificările prețurilor mărfurilor agricole.

Se poate afirma că o mai mare stabilitate a prețurilor și veniturilor poate permite agricultorilor o mai bună planificare a activității lor și, în același timp, optimizarea exploatării resurselor.

Statutul de subzistență ce caracterizează actualmente gospodăria țărănească se oglindește în mărimea veniturilor obținute care asigură doar necesarul de consum propriu și creează într-o proporție redusă condiții favorabile acumulării și relansării funcției economice a acesteia.

Chiar dacă în agricultură s-au produs transformări radicale în sensul modificării relațiilor și structurilor de proprietate, încă nu s-a definitivat cadrul dezvoltării proprietății private asupra pământului ca expresie a echilibrului unic al tuturor elementelor ruralului.

Se poate afirma că țăranii oscilează între un anumit grad de independență economică conferită teoretic de terenurile exploatare și într-o măsură mai mare de dependență cauzată practic, printre altele, de dotarea necorespunzătoare cu mijloace de muncă.

Studiul de caz efectuat în comuna Roșeți, județul Călărași, a evidențiat măsura în care fiecare sursă de venit contribuie la venitul total al familiei/gospodăriei țărănești, precum și factorii care îl influențează.

Potrivit datelor obținute a rezultat că o familie de țărani a fost formată, în medie, din 2,7 persoane din care 51% bărbați și femei în vârstă de muncă, 29% persoane pensionate și 20% copii sub 16 ani.

Structura ocupațională atestă preponderența țăranilor (mai mult de jumătate) urmați de țăranii pensionari (aproape o pătrime), elevi și salariați. Din totalul salariaților 72% sunt permanenți, restul sezonieri și zilieri, iar structura acestora pe categorii situează pe primul loc muncitorii.

Dintre principalii factori care acționează asupra veniturilor totale nominale, menționăm:

- *mărimea familiei*: creșterea numărului de membri determină reducerea acestora. Luând ca bază de comparație veniturile totale nominale aferente unei familii de două persoane, se constată reducerea acestora cu 16% în familiile de trei persoane, cu 27% pentru cele alcătuite din patru persoane și cu 36% pentru cele din cinci persoane;

- *vârsta capului de familie* – venitul bănesc lunar pe persoană scade o dată cu creșterea vârstei capului de familie. Se înregistrează în schimb mărirea veniturilor în natură;

- *numărul copiilor* – încasările din fondurile sociale de consum se amplifică pe măsură ce familia este mai numeroasă și are în întreținere un număr mai mare de copii sub 16 ani, deci care au dreptul să primească alocație.

Venitul provenit din munca în agricultură constituie sursa principală și reprezintă o caracteristică a gospodăriei țărănești. Analizele efectuate în acest context, derulate pe două coordonate (a tipologiilor vegetale și animale și a claselor de venit) au evidențiat următoarea situație:

- *coordonata 1* – există gospodării care nu dispun de surse de venit agricol;
 - altele realizează veniturile numai din producția vegetală sau animală;
 - majoritatea gospodăriilor își au sursa de venit agricol atât în producția vegetală cât și animală. Din punct de vedere al comportamentului economic se remarcă o ușoară ascendență a comercializării (51% din gospodării) față de stocare și auto-consum (49%).

Veniturile bazate pe producția animală sunt superioare celor obținute din producția vegetală. Cea mai eficientă tipologie este (grâu + orz + porumb) + (cabaline + bovine + ovine + păsări + porci) urmată de (grâu + porumb + legume) + (cabaline + bovine + ovine + păsări + porci), (nu cultivă vegetale) + (cabaline + bovine + ovine + păsări + porci) ce realizează venituri cu 7,3% mai mici față de prima grupare, respectiv 15%.

- *coordonata 2* – au fost delimitate 8 clase de venit agricol având limita inferioară de 50 000 lei/gospodărie/an și limita superioară mai mare de 1 000 000 lei/an/gospodărie.

Cele mai multe gospodării (25%) se încadrează în categoria 30 000 - 50 000 lei/an, 10% în categoria 50 000 - 100 000 lei/an, 20% în categoria 100 000 - 300 000 lei/an, 14% în categoria 300 000 - 500 000 lei/an și 18% în categoria 500 000 - 700 000 lei/an. Pe măsură ce ne îndreptăm spre maximum de venit agricol, ponderea

gospodăriilor corespunzătoare se reduce considerabil. Astfel, între 700 000 - 900 000 lei/an revine unui procent de 8% din gospodării și doar 4% obțin venituri agricole cuprinse între 900 000 - 1 000 000 lei/an. Limita superioară a claselor de venit (câștiguri mai mari de 1 000 000 lei/an) este atinsă numai de 1% din gospodării.

Venitul, ca element al poziției ierarhice alături de prestigiu social, acces la bunuri și servicii, prezintă o corelație semnificativă cu calitatea vieții.

Dintre dimensiunile obiective specificăm situarea sub media ruralului a calității condițiilor de locuit (densitate de locuire, suprafața locuibilă/persoană etc.) și peste media ruralului în ceea ce privește înzestrarea cu bunuri de folosință îndelungată.

Necesitatea lucrărilor de reparații și interesul acordat acestora de către populația agricolă este confirmat și de situarea pe poziția a doua, în ordinea importanței, după ajutorul acordat copiilor, a genului de lucrări pe care le-ar efectua în cazul în care ar dispune de economii.

Eventualele transformări ale gospodăriei s-ar efectua pentru viitorul copiilor (75%), pentru creșterea venitului (24%) sau, în cazuri izolate, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă (1%). Lipsa disponibilităților bănești se face simțită și în ceea ce privește gradul de reprezentare a construcțiilor anexă în special a celor ce adăpostesc animale. Situații favorabile se înregistrează în cazul construcțiilor care adăpostesc păsări și al celor pentru stocarea cerealelor chiar dacă sunt construcții mai vechi, realizate în general din materiale tradiționale.

Se remarcă o schimbare pozitiv-structurală privind sursele de energie utilizate la iluminatul locuinței (iluminatul electric este practic generalizat, 99%), a combustibilului folosit la bucătărie (70% utilizează aragazul cu butelie), existența instalațiilor de alimentare cu apă (în 68% din cazuri, aceasta se face de la pompa din curte, iar în rest de la fântâni). Ultimul aspect ar putea prezenta avantajul conferirii unui anumit grad de facilitare a muncii în cadrul gospodăriei, creând disponibilități și pentru irigarea culturilor aferente curții, cu condiția existenței parametrilor tehnici corespunzători, legați de asigurarea presiunii apei pe rețea.

În condițiile în care pentru familiile din mediul rural a fost creat un nou cadru de desfășurare a activității economice și de formare a veniturilor prin darea în folosință a unor suprafețe de terenuri agricole, precum și prin împrumutarea cu acestea, apare la orizont o nouă și dificilă problemă de rezolvat: cea a înzestrării cu mijloace de muncă cu și fără motor și cu mijloace de transport a produselor agricole. Datele înregistrate în acest context, prin valorile pozitive deosebit de scăzute (în medie 1%) atestă practic inexistența acestora. Se menține utilizarea căruței (25% din gospodării o posedă) pentru operațiunile de transport.

Posibilitatea, și ca urmare, recurgerea în majoritatea cazurilor (70%) la înscrierea terenului primit în asociații, fie cu personalitate juridică sau fără, facilitează mecanizarea lucrărilor; lipsa unei înzestrări tehnice proprii corespunzătoare; prețurile relativ mari pe piață ale mijloacelor de muncă; dobânzile care prin nivelul lor nu îi protejează pe producători, mai ales pe cei individuali; vârsta înaintată, în multe cazuri, pot constitui argumente privind, pe de o parte, direcționarea chel-

tuieiilor unor eventuale economii și, pe de altă parte, alegerea pe care ar considera-o cea mai importantă în acest sens.

Astfel, doar 25% și-ar cumpăra pământ dacă ar avea bani și legea le-ar permite, numai 6% au considerat această alegere prioritară și doar 4% achiziționarea unui tractor. Menționăm că alte variante prioritare au inclus în ordine descrescătoare sprijinul copiilor, reparațiile casei, economiile pentru „zile negre”, cumpărarea de animale și a celor necesare pentru înmormântare.

În general, există continuitate în privința proprietății asupra gospodăriei, aceasta fiind lăsată în cea mai mare parte moștenire copiilor de către părinți, dintre care cel puțin unul a fost agricultor.

Comparativ cu predecesorul se apreciază un salt calitativ și cantitativ înregistrat la nivelul tehnicilor și diversificării producției. Tot în raport cu acestea se constată consumarea unui volum mai mare de muncă, modificarea comportamentului alimentar în sensul consumării mai multor produse.

Există convingerea unei corelații directe între nivelul veniturilor obținute din activitatea agricolă și factorii de influență ai acesteia. Astfel, se apreciază rolul important al investițiilor în agricultură (30% dintre subiecți le consideră foarte importante), diversificării producției (40,8%), utilizării mecanizării (53,5%), corelării cu prețurile pieței (36,3%).

Obținerea unor venituri din afara agriculturii constituie, de asemenea, un atu.

Dintre motivațiile achiziționării suplimentare de teren (32% dintre subiecți), prin intermediul cumpărării în general (sau în asociere cu cineva, arendare), menționăm creșterea veniturilor, îmbunătățirea condițiilor de viață. Dintre motivațiile negative au întâietate forța de muncă redusă, lipsa mijloacelor financiare și vârsta înaintată.

Mărimea suprafețelor dorite oscilează între 1 și 2 ha, majoritatea răspunsurilor dovedind scepticism în privința posibilității reale de a avea terenurile respective în viitor.

Structura actuală a suprafețelor de teren denotă o concentrare mai mare în intervalul 0-4 ha (82% din gospodării). Astfel, la 35% dintre gospodării le revine o suprafață medie mai mică de 1 ha, 23% dețin suprafețe între 1-2 ha, 24% între 2-4 ha. Ponderea gospodăriilor aparținând grupelor de suprafețe 4-6 ha, 6-10 ha, 10 ha se reduce semnificativ (12%, 5,5% respectiv 0,5%).

Structura și mărimea consumului alimentar sau nealimentar se corelează direct cu nivelul veniturilor și prezintă diferențieri semnificative relative la unele variabile factuale: sex, vârstă, stare de sănătate.

Structura cheltuielilor totale de consum prezintă o tendință de creștere a ponderii cheltuielilor pentru consumul alimentar și a celor aferente întreținerii locuinței. În analiza proporției ridicate a consumului alimentar trebuie avută în vedere influența puternică a consumului din resursele proprii ale gospodăriei, precum și impactul creșterii prețurilor și tarifelor.

Ca observație generală notăm dificultatea întâmpinată în 24% din cazuri în evaluarea consumului alimentar.

Nivelul veniturilor determină achiziționarea doar a mărfurilor de strictă necesitate și într-o proporție destul de scăzută (astfel 31% dintre subiecții chestionați nu și-au procurat articole de încălțăminte sau îmbrăcăminte, 23% n-au putut aprecia costul total al acestora iar restul au cumpărat în general mărfuri a căror valoare s-a situat în intervalul 15 000-50 000 lei/gospodărie).

Menționăm reținerea populației în privința împrumutului de bani, datorită dificultății rambursării acestuia. În cazul în care s-au efectuat totuși (11%), sursa a constat adesea în rude (2%), vecini și mai rar în bănci sau CAR (4%), sumele au fost mici și s-au folosit pentru cumpărarea de animale sau pentru evenimentele din familie.

Perceperea condițiilor de viață dificile, în general, se repercutează și asupra dimensiunii pe care ar trebui să o aibă o familie care locuiește la țară.

Este surprinzător că tocmai subiecții din mediul rural, într-o proporție foarte ridicată (42%), consideră că o familie n-ar trebui să aibă nici un copil datorită condițiilor grele de viață, a lipsei mijloacelor financiare. Cei care au avut o orientare pozitivă au optat pentru un număr de 2 copii/familie motivându-și alegerea prin perspectiva ajutorului în activitățile din agricultură și a suportului material și moral pe care îl reprezintă aceștia pentru părinții ajunși la vârsta a treia.

Opțiunea rezidențială pentru copiii lor se îndreaptă către sat, iar cea profesională recomandată constă într-o meserie industrială, care presupune obținerea unor venituri bănești mai ridicate, pe poziția a doua se situează decizia copilului, iar pe următoarea o meserie agricolă pentru băieți, în timp ce pentru fete aceasta ocupă ultima poziție.

Spectrul șomajului, prezent și în mediul rural, explică poate situarea pe primul loc, atât pentru masculin, cât și pentru feminin, din punctul de vedere al celei mai bune situații pentru viitorul unui copil, pe cea a efectuării studiilor și a găsirii unui loc de muncă cât mai repede. Următoarea alegere vizează efectuarea studiilor și întoarcerea în sat.

Activitățile de timp liber sunt limitate, se desfășoară cu o frecvență redusă și constau în urmărirea uneori a programelor radio (74%) și T.V. (89%), discuții cu vecinii, prietenii.

Aprecierea calității vieții personale s-a efectuat comparativ cu cea a predecesorului gospodăresc, rezultând că în raport cu aceasta există sentimentul că se trăiește mai rău (44% din răspunsuri), iar grijile sunt mai numeroase (68%).

Starea economico-socială și dificultățile cu care se confruntă membrii comunității studiate, se înscriu în coordonatele generale înregistrate la nivelul mediului rural. Carențele existente se datorează acțiunii combinate a unor factori locali sau generali legați de:

- întârzierea definitivării cadrului legislativ al fondului funciar;
- lipsa unei infrastructuri instituționale și mecano-agricole corespunzătoare;
- inexistența preocupării de constituire pe plan local a unor centre privatizate de preluare și prelucrare a produselor primare vegetale și animale obținute de țărani. În acest context, având în vedere distanța relativ redusă (10 km) la care se găsește

comuna Roșești de orașul Călărași, considerăm pretabilă în viitor instituirea unui sistem de comercializare a produselor de către microunități cu capital mixt sau privat din Călărași, pe bază de contract încheiat cu producătorii din comuna studiată. Acțiunea ar putea fi întreprinsă la nivel individual pentru producătorii cu forță economică sau la nivel de asociație.

– absența serviciilor de management și consulting agricol alături de gradul scăzut de instruire generală a forței de muncă din agricultură;

– utilizarea parțială a facilităților existente (exemplu: sistemul de irigații).

Surprinderea în profunzime a fenomenelor necesită urmărirea în timp la nivelul unui eșantion reprezentativ a tuturor elementelor care influențează starea economică a gospodăriei și delimitarea în special a celor cu efecte semnificative în etapa actuală și mai ales în perspectivă.

BIBLIOGRAFIE

1. Ana Bălașa, Ioan Mărgineanu, Ilie Sandu, Gheorghe Socol, *Calitatea vieții* – 1992. Ancheta Națională. Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Centrul de Informare și Documentare Economică. București, 1992.
2. Aurelia Sârbu, Violeta Florián, *Spațiul rural: inerții și noi dinamici* (Cap.1 – Gospodăria rurală în diverse contexte teritoriale), Centrul de Informare și Documentare Economică. București, 1994.
3. , *Economie rurale*, Paris, Colin Armand, 1971.
4. , „Buletin statistic trimestrial”, nr. 1/1993 – Comisia Națională pentru Statistică.
5. , „Revista română de statistică”, nr. 4/1993, Comisia Națională pentru Statistică.